

Jak nahlíží na obecnou podobu dar fyzik profesor Univerzity Palackého – Jan Peřina, jehož pole výzkumu je optika? Sám byl tím, kdo byl oceněn za dary, jimiž sloužil a stále slouží naší společnosti.

„Dary můžeme vnímat jako výrazné vlastnosti osoby.“ – **definice daru Jana Peřiny**

„Jsou někteří lidé, kteří při darování vyžadují publicitu. Ne nadarmo se říká: jména hloupých na všech sloupích.“ – **o vhodnosti skrytého daru.**

„Přírodovědec jde do hloubky, ale také se to snaží zobecnit, abychom získali souvislosti a nějaký obecný závěr, jenž by byl pochopitelný i pro filozofa.“ – k darům vědce

Dialog byl natočen na konci zimy roku 2018 v prostorách pracovny prof. Jana Peřiny

Jan Peřina - Dialog o darech v kontextu:

... Obecné vymezení daru ...

JP: Dary můžeme vnímat jako výrazné vlastnosti osoby. Vyvíjely se miliony let spolu s člověkem, poněvadž člověk potřeboval mít vlastnosti, aby sám o sobě mohl existovat – a také pro interakci s okolím – ať s osobami, či s přírodou. Měli bychom si uvědomit, že někdo má větší předpoklady a někdo menší pro určité vlastnosti. Někdo má talent na matematiku a řekne se: má dar exaktního myšlení. Ve skutečnosti jej má každý, ovšem závisí na jeho velikosti. V popise problému vznikne situace, že se řekne: ten má tento dar. Přistupuje-li se k tomu s náboženským podtextem, řekne se, že nám to bylo dáno shůry. Přírodovědec, tedy i já, bych dar tak nezdůrazňoval. Přijal bych jej darwinovsky. Máme-li o darech vést debatu, je zajímavé, kolik darů jste objevil. Jde o vlastnosti, které jsou lidské. Uznávám, že se je snažíte vidět v souvislostech, a to je vskutku zajímavé!

MS: *Já bych podotkl, že člověk na tomto světě kráčí a postupně jej poznává, jak se mu jednotlivé fenomény jeví. Přírodovědec si vezme aparaturu a zkoumá kvality hmoty ....*

JP: ... a pak interpretuje výsledky. Snaží se z toho udělat souvislost věcí.

MS: *Ano, souhlasím s vámi, ale rád bych dodal, že přírodovědec popíše kauzální vztahy a do svých výzkumných materiálů nepíše, co vlastně znamená konkrétní jev pro něho samotného. Jde o pozitivistický pohled na svět.*

JP: Máte na mysli nezávislý pohled odchyloující se od subjektu. Ne vždy se vědec dostane k podstatě. Váš pohled je duchovní a je tam rozměr vyšší moci.

MS: *Snad právě to je důležité.*

JP: Souhlasím s vámi a jsem přesvědčen, že je to důležitý pohled. Ne každý jej však bude akceptovat. Akceptuje-li jej někdo, bude mu k užitku.

MS: *Jsem přesvědčen, že pokud se vědec zamyslí nad studovaným problémem, zeptá se: Proč je svět tak dokonalý? Proč jednotlivé zákony do sebe zapadají? Filozof, teolog či jiný humanitně orientovaný člověk postupuje svrchu, přírodovědec odspodu. Důležité je, aby se setkali.*

JP: Je to obtížné, poněvadž přírodovědec má mnoho konkrétních informací, znalostí, na které filozof nemá rozlišovací schopnost. Své zkoumání musí přírodovědec zobecnit a musí připravit něco, co může filozof pochopit.

MS: *Filozof se snaží nahlédnout celek a je doprovázen údivem.*

JP: Snadno se ocitne na scestí.

MS: Máte na mysli někoho jako Karla Marxe?

JP: Marx se ve všem nemýlil. Ale třídní boj je hrozná věc, ba trestuhodná.

MS: Ptám se proto, že filozof se snaží nahlédnout celek, kdežto přírodovědec se zabývá detaily.

JP: Přírodovědec jde do hloubky, ale také se to snaží zobecnit, abychom získali souvislosti a nějaký obecný závěr, jenž by byl pochopitelný i pro filozofa.

MS: Díváte-li se na svět čistě jako na sled kauzalit, filozof se táže po lidské svobodě.

JP: Kauzality tam dnes nemusíme mít. V kvantové mechanice kauzality nejsou. Mikrosvět kauzální vztahy nemá.

MS: Jak se tedy chopit světa, v němž žijeme?

JP: Vztahy v kvantové mechanice se ověřují experimentálně. Albertu Einsteinovi byl kvantový svět nepochopitelný a nikdy by jej nepřijal, kdežto Niels Bohr a zakladatelé kvantové mechaniky se s nekauzálním mikrosvětlem smířili a experimenty jim daly za pravdu – ne Einsteinovi.

MS: Albert Einstein nám nabídl pojetí, které rozšiřuje poznání gravitace od Isaaca Newtona.

JP: Hlavní přínos jeho interpretace je nové pojetí prostoru a času. Pak se dostal na scestí – a to tím, že se snažil sjednotit všechny fyzikální jevy. Ve svém uvažování zanedbal kvantovou mechaniku – v ni nevěřil, tu vynechal, a proto nemohl dojít k zásadním novým závěrům.

MS: Zde jsme u něčeho, co přijímá filozof – a to je tajemství.

JP: Je v tom opravdu mnoho tajemství.

MS: Jsem přesvědčen – a to je na tom to krásné, že máme-li poznat svět a žít v něm, měli bychom do toho také zařadit význam tajemství.

JP: Pokud to není chybné, měli bychom to brát v úvahu. U Einsteina je geometrická interpretace prostoru a času jednoznačná, ale znal ji už i matematik Riemann. Dnes se ale u něho více cení vysvětlení fotoefektu. Neobjevil foton jako takový, ani jej nezavedl, avšak udělal mnohé pro pochopení tohoto fenoménu. Dnes historici fyziky více oceňují Einsteinův přínos v oblasti fotoefektu než v teorii relativity.

MS: Pokud se pozastavíte nad výsledky teorie relativity, cosi podobného může být součástí naší mysli.

JP: Jsou fyzikové, kteří zkoumají přenos informace z ucha a oka do mozku, a tam máte kvantové signály. To však pro širokou veřejnost nemá velký význam. To má význam pro vědu a zdůrazňuje to spíše kvantové principy než relativitu.

MS: Je to jistě dar, když fyzik, lékař, obecně přírodovědec, něco objeví, ale zase je nutné, aby to, co bylo objeveno, bylo také zasazeno do celku, ...

... Jeden skrytý člověk ...

JP ... což mělo nedozírné důsledky pro praxi. Teď uplynulo 100 let od objevu obecné teorie relativity.

Výročí mnohé podpořilo, a to i v její interpretaci. Byly zaznamenány i gravitační vlny. Ale na chodbě naší katedry naleznete fotografii fyzika Clauda Shannona. Ten položil základy teorie informace, na níž stojí všechny počítače, vše, co dnes „hýbe“ světem. Napsal tři práce, na nichž stála činnost Bellových laboratoří, a teprve jeho spolupracovníci ho donutili, aby je publikoval. Evidentně má teorie informace pro lidstvo mnohem větší dopad než teorie relativity.

MS: *Zde se dotýkáme rovnou několika darů. Dar pokory, dar ochoty konat pro společenství.*

JP: I dar skromnosti.

MS: *Na druhou stranu – má-li člověk udělat něco zásadního, musí to publikovat v pravý čas, aby z toho získali i druzí, kteří přinesou další obohacení teorií.*

JP: V Bellových laboratořích prováděli špičkový výzkum, a proto komunikovali s nejvýznamnějšími pracovníky na světě. Nejprve se vše odehrávalo v elektronice, ale v šedesátých letech se začala teorie informace přenášet i do optiky, což silně ovlivnilo rozvoj optiky. Například nastalo období automatického rozlišování obrazu. To vše stojí na Shannonovi.

MS: *Dotkli jsme se jedné skutečnosti. Mluvil jste o člověku, jenž neměl zájem publikovat. Takový člověk si je vědom své maličkosti, své nevýznamnosti. Poté jsou zde ti, kteří mají „nabubřelé“ ego, ...*

JP: ... přičemž zpravidla k tomu nemají důvod. Nevědí nic podstatného, co by mohli sdělit.

MS: *Narážím na představitele režimu, který zde byl před rokem 1989.*

JP: I tehdy v přírodních vědách, aby byla práce přijata do tisku, musela projít recenzním řízením a musela něco viditelného v oboru objevit, byť by to byla sebemenší maličkost, ale muselo to stát za publikaci.

MS: *Možná jsem nebyl pochopen. Šlo mi o to, že vědec, který opravdu něco znamená, je pokorný. Oproti tomu jsou zde pyšní představitelé moci.*

JP: To vždy bylo a je neštěstí pro celou společnost.

... Asociace s darem ...

MS: *Pane profesore, rád bych se zeptal, kdy jste začal vnímat slovo dar. Jaké asociace to ve vás vyvolává?*

JP: Když jsem začal mít pocit, že mám předpoklady pro matematiku a fyziku – někdy na měštance. Nejprve to člověk bere samozřejmě. Uvědomuje si to, až když se porovnává se spolužáky a je jasné, že má jakýsi dar, protože ti ostatní o tyto obory neměli zájem. Já jsem si půjčoval knihy – ať populární, případně odborné, k nimž jsem se vracel, zkoumal jsem je. Právě toto člověk bere jako dar.

MS: *Dar jste nevnímal jako, že máte maminku, tatínka? Tážu se proto, že někdo neměl tuto šanci.*

JP: Člověk takový zájem bere automaticky. Jistě je to velký dar. V rodině jsme se zabývali zemědělstvím. Mě nechával otec jezdit s traktorem, někde seděl na mezi a já jsem sám jezdil. Berete to automaticky a nepřemýšlíte o tom. Přijímáte to jako dar, protože víte, že ostatní nemají takovou příležitost. Měl jsem i „antidar“. Otec byl myslivec a vždy jsem mu o honu musel nosit v remínkách koroptve. Řekl mi: Přejdi řípu a tam na nás počkej. To mě hodně štvalo a byl jsem rád, když jsem na hon nemusel. Bratr se stal myslivcem, já ne.

MS: *Maminka?*

JP: Maminka mě vedla k tomu, abych hodně četl. Ovlivňovala mě, protože sama studovat nemohla. Provdala se do zemědělství, nicméně měla předpoklady ke studiu. Když mi bylo čtyřicet, zjistil jsem, že si pamatuje rozsáhlé francouzské pasáže, takže její vliv byl velký dar.

MS: *Jste přesvědčen, že k prožitku daru člověk dojde až s odstupem času?*

JP: Je to tak, poněvadž v životním běhu o něm nepřemýšlíte. Berete jej, jak běží, za podmínek, které máte. Poté má život různé singularity - výjimečnosti a krize. Někdo se s nimi setká více, jiný méně.

MS: *Člověk by mohl říci: Pánbůh na něj nebude klást více nákladu, než snese.*

JP: Za předpokladu, že to přežije. Někdo takovou šanci nemá. Může být nemocný a zemře na nemoc, ale někdo si i vezme život pod vlivem singulárních bodů.

MS: *Třeba když vám komunisté sebrali hospodářství? Jsou takové případy.*

JP: Uvádím je ve svém životopise. Byly situace, kdy žasnete, že lidé měli pořád chuť do práce a pořád si představovali, že se vše lépe vyvine - pořád měli naději. To mě fascinovalo, že lze v hrůzostrašných podmínkách pěstovat naději, ovšem to je vlastnost, dar člověka.

MS: *Je vhodné připomenout, že je-li člověk utvářen vírou, ...*

JP: ... má v životě lepší předpoklady. Matka ji měla - otec do kostela šel jednou za rok, ovšem náboženská víra ho na nohách příliš nedržela, a také přežil diktaturu.

MS: *Do nitra druhého vidíme my smrtelníci málo. Jde-li člověk světem, je-li stíhán takzvanými Jobovými ranami, říká si: stejně to má smysl, mám rodinu.*

JP: Když o tom takto uvažuji, je to správné. Mohou ho ovlivnit úplné maličkosti. Vím sám, že mám zákoutí, nápady - i úplná maličkost vás podepře. Uvedu konkrétní případ - včera (6. března 2018 pozn. red.) jsem šel po jednom olomouckém náměstí a blízko Bati mě oslovila jedna brýlatá paní - špinavá blondýna - mohla mít kolem padesáti - a oslovila mě: Pane, neměl byste pětikorunu? Již kolik dní mrznu a chtěla bych si zaplatit noc v Armádě spásy. Já jsem přešel a najednou mi to došlo. Nevíte, jestli je to potřebný, nebo líný žebrák. Najednou jsem měl pocit, že potřebuje pomoc, zastavil jsem, přišla ke mně a dal jsem jí malý finanční obnos. Kdyby se její přítomnost opakovala, zeptal bych se, proč se do takové situace dostala. Jde o událost, na kterou si druhý den již nevzpomenete.

MS: *Zde platí Kristovo: Cokoliv jste udělali bližním, mně jste udělali.*

JP: Souhlasím.

MS: *Člověk je ochoten darovat, protože sám cítí, že je obdarováván.*

JP: Myslíte si, že je důležité hovořit o nutnosti daru, ale i o schopnosti přijímat dar?

MS: *Je-li to opravdový dar, je-li „ze srdce“, není třeba o tom hovořit. Hovoří se o tom pouze, když je na to člověk tázán, je-li zahrnut do nějakého výzkumu, pak to hlavně cítí, kdo daroval a kdo dar dostal a bude mu k užítku. Jsem přesvědčen, že většinově se o tom mlčí. Člověk se zeptá: proč? Vždyť darování může společnost posilovat a vést k tomu, aby se dobro šířilo.*

JP: Máte pravdu, že by bylo dobré o tom přiměřeně hovořit, ovšem je v tom možné vidět skromnost.

Lidé, kteří to dělají, jsou většinou skromní a nemluví o tom.

MS: *Tady platí: ať levice neví, co dělá pravice, dá-li člověk, je skromný, nemusí být někde viděn, chválen - zkrátka darování je součástí vnitřního nastavení.*

JP: Jsou někteří lidé, kteří by tak činili, ale vyžadovali by publicitu. Ne nadarmo se říká: jména hloupých na všech sloupích. Pro kulturu darování bychom jako společnost měli něco udělat - a to za účelem motivace. Zveřejnění konkrétního daru by ovlivnilo velikost daru, možná finanční vyjádření.

MS: *Děkuji vám za úvahy a doufám, že příště navážeme.*